

StOKpaardje

Donateursblad van Stichting 't Oude Kinderboek, jaargang 1, nummer 4, 2005
verschijnt 4x per jaar

Colofon

Stichting 't Oude
Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
oudekinderboek
@hetnet.nl
di t/m vrij 13.00-17.00

Redactie

Janneke van der Veer
Lot van den Akker
Pien Pon
Reint Jan Terbijhe

Comité van Aanbeveling

Jos Brink
Bennie Jolink
Nannie Kuiper
Marieke Schriks
Jan Terlouw

Wordt u donateur?

Dan krijgt u:

- *ontvangstbevestiging
- *donateursblad
- *gratis kopersservice
- *eindejaarsattentie

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren
en ter inzage geven van in
principe niet recent
verschenen kinder- en
jeugdliteratuur, in het
bijzonder uit het
Nederlandse taalgebied.

Van het bestuur

Dit bijzondere nummer van het Stokpaardje over Hans Christian Andersen en zijn sprookjes past helemaal bij de sfeer van Kerst. De jaarswisseling doet ons tevens beseffen dat Stichting 't Oude Kinderboek al weer een jaar als zelfstandige organisatie draait. Met plezier en tevredenheid kijken we op dit jaar terug. Bestuur en medewerkers willen alle donateurs en de leden van het Comité van Aanbeveling hartelijk danken voor hun bijdragen. Wij wensen u en de uwen fijne kerstdagen en een heel voorspoedig 2006. Ook in het nieuwe jaar willen wij u weer graag ontvangen in ons kinderboekenleenmuseum. We zullen u via het Stokpaardje van ons wel en wee op de hoogte houden.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Uit het stokpand:

In het kader van het Hans Christian Andersen jaar 2005 staan in de maanden november en december de etalage en vitrines bij Stichting 't Oude Kinderboek volledig in het teken van deze beroemde Deense sprookjesschrijver.

Blijf niet als het meisje met de zwavelstokjes verlekkerd voor onze etalage staan kijken, maar kom binnen en verwarm u aan onze prachtige boeken. Geen sneeuwkoningin kan daar tegen op.

Om de prachtige verzameling van StOK te behouden moeten wij net als Andersen in het begin van zijn carrière, 'bedelen'. We houden niet de schijn op zoals de keizer met zijn onzichtbare kleding en doen er alles aan niet het lelijke eendje te blijven. Want ook wij willen uitgroeien tot een mooie zwaan. Daarvoor hebben wij naast al uw schenkingen uw hulp hard nodig.

Wij vragen u dan ook niet alleen binnen te komen en te genieten, maar donateur te worden om deze prachtige collectie in stand te houden. Wordt u donateur vóór 01-02-06 dan dingt u mee naar een prachtige sprookjesboek van Hans Christian Andersen. Bent u al donateur, dan ontvangt u bij het verwerven van een nieuwe donateur, een leuke set ansichtkaarten.

De StOK-medewerkers

Recente Schenkingen:

Sprookjes van Hans Christian Andersen. Met illustraties van Nans van Leeuwen, z.pl., z.j.

Veka, *Erichs' eerste kerstfeest.* Nijkerk, G.F. Callenbach, [1925]

J. Stamperius, *Keetje.* Leiden, A.W. Sijthoff, De Kindervriend, [1899]

Nannie van Wehl, *De Buren.* Amsterdam, L.J. Veen, 1907

F. Montgomery, *Bijeengebracht.* Rotterdam, D. Bolle, derde druk, [ca. 1880]

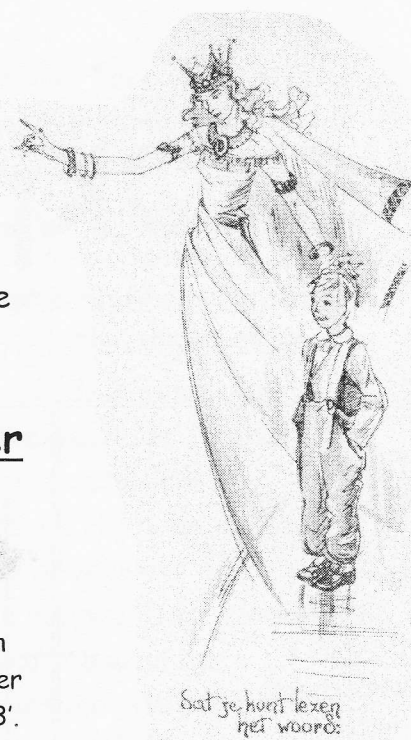
Boekbespreking door Janneke van der Veer

De Sneeuwkonigin. Sprookje, geschreven door: Hans Andersen. Hier opnieuw verteld en getekend door: Froukje van der Meer. Uitgegeven bij S. Gouda Quint - D. Brouwer en Zoon, Arnhem [1946].

Achterin deze bewerking van het bekende sprookje *De Sneeuwkonigin* van Hans Christian Andersen (1805-1875) heeft de illustratrice Froukje van der Meer (Groningen 1919) het sprookje gedateerd met 'Apeldoorn Maart 1943'. Drie jaar later verscheen het boekje bij S. Gouda Quint - D. Brouwer en Zoon te Arnhem.

De oorspronkelijke versie van *De Sneeuwkonigin* is tamelijk lang; het bevat zeven 'geschiedenissen' die samen een geheel vormen. Het sprookje begint met een boze trol die een toverspiegel maakt, waarin alle dingen lelijk en slecht schijnen. Als de spiegel in duizend stukken valt, worden het oog en het hart van de kleine Kay getroffen. Van een aardig jongetje verandert hij in een boos, scheldend kind. Zijn vriendinnetje Gerda herkent hem bijna niet meer. Tijdens het spelen in de sneeuw wordt Kay meegenomen door de Sneeuwkonigin. Zij kust hem zodat zijn hart een ijsklomp wordt en hij geen kou meer voelt. In haar slot aangekomen vraagt de Sneeuwkonigin hem met ijsblokken het woord 'eeuwigheid' te leggen. Dan zal hij vrij zijn. Hoe Kay het ook probeert, het lukt hem niet. Ondertussen gaat Gerda op zoek naar Kay. Onderweg vraagt ze aan iedereen of zij hem hebben gezien. Een rendier brengt haar naar de Lappenvrouw, die haar vertelt dat Kay bij de Sneeuwkonigin is. Ze huilt hete tranen als ze Kay ziet. Hierdoor smelt zijn koude hart en de spiegelscherf. De ijsblokken beginnen te dansen en vormen het woord waarnaar Kay al zo lang zoekt: 'eeuwigheid'. De betovering is dan verbroken; Kay is vrij. Kay en Gerda keren als volwassen mensen terug bij grootmoeder, die uit de bijbel voorleest: 'Als gij niet wordt gelijk de kinderkens, zo zult gij in het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan.' In de uitgave van Froukje van der Meer wordt het sprookje verteld in ongeveer dertig tekeningen met een minimum aan tekst, als ware het een stripverhaal. De illustratrice heeft de kern van het sprookje echter goed weten te treffen in deze tekeningen.

Het volledige sprookje is onder meer te lezen in *Hans Christian Andersen - Sprookjes en vertellingen*, uitgegeven door Van Holkema & Warendorf / Unieboek, Bussum, 1975.

BOEKVERGELIJKING door LOT VAN DEN AKKER

De wilde zwanen, toeval of een beetje gejat?

Bij het zien van vliegende zwanen moet ik altijd denken aan het verhaal *De Wilde Zwanen* van Andersen. Het beeld van die grote witte vogels met hun gestrekte halzen brengt je even in een sprookjessfeer.

Toen Andersen zeven jaar oud was, kwam het eerste werk van de gebroeders Grimm op de markt, met daarin het sprookje van *De Zes Zwanen* (1812). Hoewel Andersen later erg laatdunkend was over deze sprookjes, heeft hij bewust of onbewust het sprookje over de zwanen gebruikt voor zijn eigen werk. *De Zes Zwanen* van Grimm gaat over een prinsesje met zes broers, die betoverd worden door een boze stiefmoeder. Zij verandert de broers in zwanen door witzijden hemden over hen heen te gooien. Het zusje vindt slechts zes veren van hen terug en gaat haar broers zoeken. In een hutje in het bos, waar het meisje heen is gevluht, komen de zwanen, die weer even mens zijn geworden, het meisje vertellen over de betovering en hoe ze die kan verbreken. Zes hemden van sterrenbloemen moet ze weven. Ze mag niet spreken of lachen tot de hemden af zijn en deze over de zwanen zijn heen geworpen. Ze wordt gevonden door de jagers van een koning, die verliefd op haar wordt en met haar trouwt. De moeder van de koning, die haar kleinkinderen weghaalt, zegt dat het meisje een menseneter is, die haar eigen kinderen op eet. Bij het derde kind gelooft de koning zijn moeder en wordt het meisje veroordeeld tot de brandstapel. Dan komen de zes prinsesjes aangevlogen en gooit het meisje de hemden over hen heen. Ze mag weer spreken en de zwanen veranderen weer in prinsesjes, waarbij één der broers een vleugel houdt, omdat het laatste hemd nog niet helemaal klaar was.

Op 33-jarige leeftijd schreef Andersen *De Wilde Zwanen*, waarin opvallend veel motieven uit het sprookje van Grimm voorkomen: de boze stiefmoeder, een prinsesje met een groot aantal broers, die in zwanen veranderen en ook elk een veer achterlaten. De zwanen kunnen maar een beperkte tijd mens worden. Ze wordt gevonden door jagers van een koning, die met haar trouwt. Er wordt kwaad van haar gesproken, wat ze niet kan weerleggen, omdat ze niet mag spreken zolang ze bezig is met de hemden voor haar broers, die ook hier de betovering moeten verbreken. Ze wordt tot de brandstapel veroordeeld. Op het laatste moment komen de broers. Ze gooit de hemden over hen heen, waarna ze weer in prinsesjes veranderen. Eén van hen houdt een vleugel omdat het laatste hemd nog niet af was. Natuurlijk zijn er ook een aantal verschillen aan te wijzen: Bij Andersen moet Elisa de hemden weven van brandnetels, die ze op een eng kerkhof moet plukken. Dus niet van sterrenbloemen. Niet de moeder van de koning maar de aartsbisschop verklaart haar tot heks. Ze krijgt geen kinderen, maar is zeer vroom en rein van hart.

Maar wat voor mij het wezenlijke verschil tussen de twee sprookjes is, is de verteltrant. Andersen schreef dit verhaal duidelijk voor kinderen. De details van het rijke leven van de koningskinderen, zoals de gouden lei en de diamanten griffels, spreken zeer tot de verbeelding, evenals een bankje van spiegelglas met daarop een prentenboek dat zo kostbaar was als een heel koninkrijk. De stiefmoeder die de kinderen liet spelen met zand in een kopje in plaats van ze echte koekjes te geven, behoort tot de finesses die voor mij als kind het verhaal geloofwaardig maakten, ondanks alle toverkunsten. Maar ook het notensap waarmee de boze stiefmoeder het prinsesje insmeerde, was echt. (Probeer maar eens een verse noot uit de groene bolster te pellen: nog dagenlang houd je er bruine vingers aan over.) Het griezelige en het wrede van het sprookje wordt verzacht door de rol van de jongste broer, die met zijn tranen haar brandende vingers geneest, bessen en wortelen voor haar klaarlegt en haar schaduw geeft door in de brandende zon boven haar te gaan vliegen.

Prachtig is natuurlijk de poëzie van de brandstapel die wortel schiet en een geurende haag met rode rozen vormt, met daarin één witte roos, stralend als een ster!

HOE ANDERS IS ANDERSEN?

Andersen was de zoon van een arme schoenmaker en een wasvrouw. Toch werd hij wereldberoemd, namelijk door zijn sprookjes. Deze dragen door hun humor, mildheid en levenswijsheid een sterk persoonlijk karakter. De kleine Hans speelde veel en tevreden, vooral met een poppentheater, waarvoor hij zelf de poppen maakte. Deze voorzag hij dan van allerlei stemmetjes. Later ging hij vaak naar de schouwburg. Als volwassene was hij nooit tevreden en ontdekte hij hoe onvolmaakt het leven is. Na de dood van zijn vader vertrok Andersen op 14-jarige leeftijd naar Kopenhagen, want hij wilde danser worden. Hij werd echter leerling-zanger bij de Koninklijke Schouwburg, totdat hij de baard in de keel kreeg. Dankzij de welgestelde familie Collin kon hij later filosofie gaan studeren, maar hij voltooide deze studie niet. Andersen vertelde kinderen graag verhaaltjes en schreef deze op. Hij noemde ze *eventyr* (avontuur, vertelling). Hij vond de bestaande sprookjes ouderwets en onartistiek; hij herschreef oude sprookjes en creëerde talloze nieuwe. Daarin nam hij afstand van de oeroude typen als de boze stiefmoeder. De Grimms waren geen scheppende kunstenaars, Andersen was dat wel. In zijn sprookjes maakte hij het onzichtbare zichtbaar door het wonder der alledaagse dingen poëtisch (*De nachtegaal*), humoristisch (*De prinses op de erwt*) of spottend (*De nieuwe kleren van de keizer*) centraal te stellen. Hierdoor ontstond een nieuw genre, het cultuursprookje, met een diepere symboliek.

De Deense kritiek op Andersens eerste sprookjesbundel (1835) was slecht: 'Andersen heeft geen aanleg voor het sprookje. Hij moet maar een voorbeeld nemen aan de Franse vertelselboeken. Daar zit lering in. Zijn verhalen zijn schadelijk voor het kind. *De tinnen soldaat* is onzedelijk en *De prinses op de erwt* mist alle fijngevoeligheid en vervalst het kinderlijk gevoel. Maar Andersen trok zich gelukkig niets van deze kritiek aan!

Zijn sprookjes zijn door de Franse vertaling wereldberoemd geworden. Ze zijn ontstaan uit het besef van het onvolmaakte van het leven (*Het meisje met de zwavelstokjes*). Andersen wilde daar iets volmaaktst tegenover stellen. Hij zag de wereld bestuurd door natuurwetten, die een uiting zijn van Gods wil. Daardoor bestaat er voor hem geen grens tussen het natuurlijke en bovennatuurlijke. Met mooie sprookjes zou de lelijke wereld meer draaglijk worden (en misschien zelfs een beetje worden verbeterd). Een typische romantische gedachte.

Frits Booy, voorzitter Stichting Geschiedenis Kinder- en Jeugdliteratuur

Het leven van H.C. Andersen... een sprookje?

(verslag van een verhaalvoorstelling van Tob de Bordes, 20 oktober 2005 bij de Hoofdige Boer te Almen)

Officieel is Hans Christian Andersen geboren op 2 april 1805, maar eigenlijk was dit op 1 april. Zijn ouders waren bang dat hij daar later mee gepest zou worden en gaven 2 april op bij de burgerlijke stand. Andersen groeide op in een doodarm gezin. Zijn vader was een matige schoenmaker en las graag voor uit '1001 nacht'. Zijn moeder was wasvrouw; zij moest wassen in het ijskoude rivierwater. Zij stuurde de kleine Hans erop uit om brandewijn te halen om zich te warmen. Het leven bood hem niets anders dan slechte vooruitzichten.

Zijn eerste sprookje schreef hij op 33-jarige leeftijd: *De Tondeldoos*. Net als veel van zijn andere sprookjes is het sterk autobiografisch gekleurd.

Andersen werd een wereldberoemd man. Hij was vaak verliefd maar trouwde nooit. *Het lelijke jonge eendje* was Andersen zelf.

Hij was revolutionair in de literaire wereld. Hij schreef niet in schrijftaal maar in spreektaal. Daarop kreeg hij veel kritiek, maar de burgers vonden het geweldig. Andersen hield erg van kleuren en schreef daar ook veel over. Hij werd uitgelachen omdat hij er gek uit zag. Niet als de gemiddelde Deen, maar lang, mager, met een grote neus en kleine oogjes. Ook om zijn familie werd veel gelachen. Zijn grootmoeder had drie dochters van drie verschillende vaders. Zijn moeder was naast wasvrouw publieke vrouw. Zijn tante was bordeelhoudster in Kopenhagen. Zijn opa van vaderszijde was een dronkelap. Deze sneed houten figuurtjes om aan geld te komen en verzoop dat weer meteen. Andersen schaamde zich hiervoor. Zijn moeder was bovendien vreselijk bijgelovig. 's Nachts ging zij bij onweersverwachting met haar zieke kinderen bij een meertje zitten. Wanneer de bliksem dan insloeg, dompelde zij haar kinderen volledig onder. Dit moet voor de kinderen angstaanjagend zijn geweest. Toen Hans vier jaar was, werden er Spaanse soldaten gestationeerd in Odense. Eentje had gestolen en moest onthoofd worden. Andersens moeder nam hem toen mee naar het schavot om te laten zien hoe slecht de wereld was. Hij vroeg zijn moeder waarom zij een schaal mee nam naar het schavot. Dan kon zij het bloed van de soldaat opvangen, want het bloed van een soldaat zou goed zijn voor een bleke en magere jongen zoals hij.

Odense was nog in middeleeuwse sferen. Er waren bijvoorbeeld dolhuizen, met patiënten in hokken op stro. De conciërge was bevriend met de familie Andersen en zodoende kon Andersen af en toe een kijkje nemen in zo'n dolhuis. Op een dag werd hij gegrepen door een naakte, krijsende vrouw. Deze nachtmerrie zie je later terug in zijn sprookjes. Hij was een gevoelige, kwetsbare jongen die erg leed onder alle roddels. Want er werd enorm over de familie Andersen geroddeld.

Toen hij op latere leeftijd in Engeland verbleef bij onder andere koningin Victoria en Charles Dickens, schreef hij naar Kopenhagen dat hij maar vier dagen zou blijven en uitgenodigd was om langer te blijven. Dickens daarentegen schreef: 'Het is een lieve man, maar hij zou maar vier dagen blijven en nu is hij hier al 1,5 week!' De Denen wreven dit er bij Andersen goed in, want het was zo leuk om hem te kwetsen. Die gevoeligheid is een thema in het sprookje *De prinses op de erwt*.

Hans Christian ging naar de armenschool. Hij verveelde zich, want lezen kon hij al. Bij buurvrouw Bunke Flø las hij Schiller en Shakespeare; hij vertelde daarover op school. 'Eens', zei hij, 'word ik net zo beroemd als Shakespeare.' De kinderen begrepen het niet en lachten hem uit. Zijn vader troostte hem, ook hij was een dromer. Op een dag vertrok zijn vader naar het zuiden om zich aan te sluiten bij het leger van Napoleon. Dat was echter niet voor lange duur, want hij kreeg tbc en werd ernstig ziek. Thuis riep hij Hans Christian op een dag aan zijn ziekbed.

Hij legde een warme munt op het met ijsbloemen bedekte raam: 'Ja jongen, de ijsjonkvrouw komt me halen.' Dit gegeven is verwerkt in *De sneeuwkonigin*. Een week later stierf hij. Zijn moeder werd ook niet oud. Daardoor speelt de dood een belangrijke rol in zijn verhalen.

Toen hij veertien jaar oud was, wilde hij beroemd worden. Hij vertrok naar Kopenhagen. Hij vond de grote stad overweldigend. Als eerste ging hij naar het theater, want hij wilde acteur of danser worden. Hij deed auditie bij mevrouw Schal. Hij danste en trommelde op zijn hoed. Mevrouw Schal dacht dat hij niet goed bij z'n hoofd was en gooide hem eruit. Andersen begon toen toneelstukken te schrijven, op een koud zolderkamertje, zonder raam en zonder kachel. Hij moest bedelen om te kunnen eten. Op een dag stond hij zelfs rammelend van de honger door een raam naar binnen te kijken. (zie *Het meisje met de zwavelstokjes*). Dit hield hij drie jaar vol. Toen ontmoette hij de heer Collin, die een stuk van hem las. Collin zag wel wat in de jongen, maar vond dat hij eerst een opleiding moest krijgen. Andersen ging naar de Latijnse school en werd dichter. Collin stuurde hem zelfs naar Rome. Daar ontmoette hij Thorwald en H. Heine. Naar aanleiding van die reis schreef Andersen een reisbeschrijving van Rome naar Napels. Hiermee verdiende hij niet veel geld. Als bijverdienste begon hij sprookjes en verhalen te schrijven. Literaire sprookjes, niet speciaal voor kinderen. Wel hield hij bij het schrijven er rekening mee dat kinderen zouden meeluisteren. Door deze sprookjes werd hij beroemd. Hij genoot van zijn roem en werd bekend in heel West-Europa.

Hij kwam drie keer naar Nederland en schreef hier brieven over. Over zijn reis met de trein van Utrecht naar Amsterdam schreef hij: 'Het gaat zo snel, je zou er doof en blind van worden. Alle dorpen rijgen zich aaneen.'

Hij kwam aan het hof, maar bleef tot aan zijn dood twijfelen of hij zich wel echt had waargemaakt. Zie ook het sprookje *De vlinder*. een vlinder op een speld in een rariteitenkabinet; zo voelde Andersen zich ook.

In de liefde had Andersen het niet gemakkelijk. Hij was hopeloos verliefd op Jenny Lindt (De Zweedse nachtgaal) en schreef speciaal voor haar het sprookje *De Nachtegaal*. Hij deed haar een aanzoek; zij wilde wel vriendschap sluiten met die malle ouwe dichter maar meer ook niet.

In totaal schreef Andersen 156 sprookjes. Hij was zijn gehele leven een zeer gelovig mens en stierf op zeventigjarige leeftijd in 1875. Melancholiek, eenzaam en teleurgesteld, ondanks alle roem.

'De sprookjes kloppen niet meer aan. De eikenboom heeft mij allang zijn laatste verhaal verteld. De hermelijn heeft haar laatste reis gemaakt.'

Tob de Bordes kunt u ook in zijn thuish theater te Eefde bezoeken.

